

Inhoud

Voorwoord door Remco Pijpers	7
Introductie van Lars en Stephanie	8
1 Waarom digitale geletterdheid?	13
1.1 Waarom digitale geletterdheid hoort bij het onderwijs van nu	16
1.2 Van toen naar nu	19
1.3 De nieuwe kerndoelen, onze reddingsboei	25
1.4 Jouw rol als leraar of leerkracht	27
1.5 Van ICT-gebruik naar digitale geletterdheid: een paradigmaverschuiving	28
1.6 Wat we weten over effect en impact	29
1.7 Digitale geletterdheid als onderdeel van brede vorming	29
1.8 De taal van de toekomst	30
1.9 Didactisch slot	31
2 De kern van digitale geletterdheid	37
2.1 Tijdlijn: de evolutie van digitale geletterdheid (1980–2027)	42
2.2 Van 21e-eeuwse vaardigheden naar digitale geletterdheid	43
2.3 Framework digitale geletterdheid 2010–2025	45
2.4 Toepassing van de 21e eeuwse vaardigheden en de worsteling in de praktijk	48
2.5 Curriculum.nu	49
2.6 Politieke hobbels en vertragingen	51
2.7 De digitale kloof wordt zichtbaar	52
2.8 De doorbraak: nieuwe kerndoelen (2022–2025)	54
2.9 Waar staan we nu?	56
2.10 De rol van ouder(s)/verzorger(s) en de samenleving	56
2.11 De toekomst van digitale geletterdheid	57
2.12 Didactisch slotblok	58
3 Van visie naar vaardig beleid: digitale geletterdheid stevig in je school inbedden of implementeren?	63
3.1 Start met de Why – How – What (en een ethisch kompas)	66

3.2	De basis is kennis: vanuit basiskennis naar vaardigheden en gedrag	67
3.3	Attitude en professionalisering: succeservaringen als brandstof	71
3.4	Curriculum en vakintegratie: wat doe je al (en wat kan simpeler)?	72
3.5	Professionalisering en ondersteuning	74
3.6	Scenario's en implementatiekaders	76
3.7	Organisatorische randvoorwaarden	79
3.8	Reflectie en borging	80
3.9	Communicatie en betrokkenheid	82
3.10	Conclusie en vervolgstappen	83
3.11	Didactisch slotblok	85
4	Leerlijnen en vakintegraties	87
4.1	De SLO-kerndoelen: drie pijlers als kompas	88
4.2	Hoe kinderen leren	92
4.3	Van losse lessen naar vakoverstijgend leren	95
4.4	Van vakintegratie naar maatwerk: differentiëren met digitale middelen	100
4.5	Vakintegratie in de schoolcultuur	102
4.6	Conclusie: digitale geletterdheid als gemeenschappelijke taal	104
4.7	Didactisch slotblok	105
5	Digitale geletterdheid in de klas: didactiek en pedagogiek	111
5.1	De opdracht van nu: digitale didactiek én pedagogiek	112
5.2	De twaalf bouwstenen van effectieve didactiek en de koppeling met digitale geletterdheid	113
5.3	Koppeling met de SLO-kerndoelen: van ontwerp van naar uitvoering	114
5.4	Onderwijsmodellen als structuur en vertaalslag	117
5.5	Digitale geletterdheid in de les met EDI	128
5.6	Samengevat: de leraar als architect van digitaal geletterd onderwijs	132
5.7	Didactisch slotblok	134
6	Digitale geletterdheid en toetsing	139
6.1	Van meten naar begrijpen	139
6.2	Van bouwsteen tot kerndoel: het raamwerk achter goed toetsen	140
6.3	Formatief handelen: leren zichtbaar maken in digitale context	150
6.4	Summatief beoordelen: het vaststellen van beheersing	152
6.5	AI en prompting als nieuw toetsdomein	154
6.6	Rubrieken, formats en voorbeelden uit de praktijk	156
6.7	Professionalisering en borging in de school	157

6.8	Naar een reflectieve schoolcultuur: de stap van inzicht naar actie	158
6.9	Didactisch slotblok	160
7	Digitale geletterdheid en kansengelijkheid	165
7.1	De stand van zaken: waar staan we nu?	166
7.2	De digitale kloof en kansengelijkheid	170
7.3	Hoe voorkom je een digitale kloof in je klas?	170
7.4	Leerlingen met beperkte toegang tot technologie ondersteunen	171
7.5	Digitale geletterdheid en leerlingen met een achterstand	172
7.6	Kansengelijkheid op school- en beleidsniveau: van intentie naar structuur	174
7.7	Reflectie en aandachtspunten	175
7.8	Toekomstvisie, aanbevelingen en conclusie	175
7.9	Didactisch slotblok	176
8	Digitale balans en welzijn	181
8.1	Paradoxe tijd	181
8.2	De rol van stress en emoties	182
8.3	Van analoog naar altijd online: hoe we hier terecht zijn gekomen	186
8.4	De versnelling door corona	187
8.5	Wat hebben we geleerd?	188
8.6	Meer mogelijkheden, meer problemen	188
8.7	De onbewuste valkuilen	189
8.8	Waarom vooral jongeren de dupe zijn	190
8.9	De rol van sociale media	192
8.10	Wat betekent dit voor het onderwijs?	194
8.11	Het puberbrein en digitale verleiding, waarom jongeren extra kwetsbaar zijn	194
8.12	Waarom schermtijd 's nachts zo problematisch is	195
8.13	Filterbubbel	196
8.14	Ethisch kompas	197
8.15	Aandacht als schaars goed, je persoonlijke aandachtbudget	197
8.16	Digitale ritmes en herstel	198
8.17	Bewegen en schermen	199
8.18	Digitale balans is geen luxe maar een levensvaardigheid	201
8.19	Didactisch slotblok	203
9	En nu verder	209
9.1	Terugblik: de reis die we samen hebben afgelegd	209
9.2	De samenhang tussen kennis, vaardigheden en houding	210
9.3	Van visie naar dagelijks handelen	210
9.4	De les van het telefoonverbod: balans als kernvaardigheid	211

9.5	AI als katalysator voor onderwijsontwikkeling	211
9.6	Desinformatie en deepfakes: weerbaar in een wereld van nep	212
9.7	Privacy en datageletterdheid: je digitale voetafdruk	213
9.8	Digitaal welzijn: gezond leven in een digitale wereld	214
9.9	Kansengelijkheid en de menselijke maat	214
9.10	Ouders als partners	215
9.11	Schoolleiderschap en randvoorwaarden	215
9.12	Professionalisering: hoe blijf je bij?	216
9.13	Leren van internationale voorlopers	217
9.14	Routekaart richting 2027 en daarna	217
9.15	De toekomst die we samen maken	218
9.16	Tot slot	218
9.17	Didactisch slotblok	219
10	Praktijkvoorbeelden en good practices	223
10.1	Lesideeën voor DG	224
10.2	Verdieping: apps filteren met leerlingen	228
10.3	Oefeningen voor aandachtstraining	229
10.4	Praktische tips voor het beschermen van je aandachtbudget	230
10.5	Vijf bouwstenen van digitale balans	231
10.6	Doorlopende leerlijnen: van basis naar verdieping	232
10.7	Differentiatie: ruimte voor elk talent	233
10.8	Didactisch slotblok	234
	Literatuur	235

Introductie van Lars en Stephanie

2027 is het jaar waarin digitale geletterdheid officieel verankerd moet zijn in het curriculum. Voor de één een stok achter de deur, voor de ander een bureaucratische horde. Maar laten we eerlijk zijn: jij leest dit boek waarschijnlijk niet vanwege een jaartal.

Je leest dit, omdat je voor de klas staat, of leidinggeeft aan mensen die dat doen. Omdat je ziet dat de wereld van jouw leerlingen razendsnel verandert, de technologie doordendert, de hypes je om de oren vliegen, en je ergens je weg moet zien te vinden tussen AI, algoritmes en privacywetgeving door.

Misschien pak je dit boek, omdat je moet, omdat de organisatie in beweging moet komen. Misschien lees je dit, omdat je wilt, omdat je de urgentie voelt om leerlingen niet zomaar die complexe digitale maatschappij in te sturen, maar ze een rugzak vol kritische en creatieve vaardigheden mee te geven. Of misschien lees je dit, omdat je het al kunt en zoekt naar die ene nieuwe invalshoek om je collega's mee te krijgen.

Wat je startpunt ook is: welkom.

Dit boek is geen droge theoretische verhandeling die we vanuit een ivoren toren de school in slingeren. Verre van. Dit boek hebben we geschreven met de poten in de klei en tussen de kabels. Wij staan net als jij midden in de praktijk en weten dat die weerbarstig is, maar ook krachtig.

Wij zijn Lars Knol en Stephanie Meuleman – van den Kieboom. En wij zijn jouw gidsen.

Lars staat niet aan de zijlijn, maar midden in de arena van het Vechtdal College. Hij was finalist Leraar van het Jaar VO 2025. Als docent informatica, technologie én aardrijkskunde is hij de levende brug tussen de techies en de vakdocenten. Hij ziet dagelijks wat werkt bij leerlingen, wat beter kan en vertaalt complexe innovatie naar betekenisvol lesmateriaal en beleid.

Vanuit die praktijkervaring verzorgt hij trainingen door het hele land en wordt hij veelvuldig gevraagd als onderwijsinnovator en spreker op het gebied van digitale geletterdheid en AI. Misschien ken je hem ook wel van het platform onderwijs-op-afstand.nl waar hij al jaren, samen met collega-docent Dimitri van Dillen, gratis zijn kennis, werkvormen en inzichten deelt met het onderwijsveld.

Stephanie is een enthousiaste specialist AI-geletterdheid, digitale geletterdheid en digitalisering. Ze werkt voor middelbare scholengroep OSG Twente, waar leerlingen haar kennen als 'de social media juf'.

Haar achtergrond in marketing en communicatie heeft ze niet losgelaten. Vanuit haar bedrijf SocialBirds weet ze precies wat het bedrijfsleven zoekt en waar het onderwijs op moet voorbereiden. Met ChatWisy, haar eigen AVG-proof AI-platform voor het onderwijs, brengt ze de menselijke maat terug in al het digitale geweld en zet ze weerstand om in bewustwording en kansen.

Dit boek is echter geen solo- of duoproject. We zijn ontzettend dankbaar voor de vele experts, pioniers en collega's die hun visie, kennis, plezier, kunde en expertise met ons wilden delen. Je vindt hun waardevolle bijdragen verspreid door het hele boek. Ze bieden frisse blikken, breken de stof lekker op en laten zien dat we deze transitie samen dragen.

Dit is jouw werkboek. Samen hebben we één missie: we nemen je mee aan de hand. Niet om je te betuttelen, maar om samen door de digitale mist te breken. Van abstract naar concreet. Van 'we moeten iets met digitale geletterdheid' naar 'ik weet precies waar ik morgen start'.

Zie dit boek als je kompas, je inspiratiebron en je spiekbrieftje. En een belangrijk advies voor je begint: gebruik dit boek. Laat het niet smetteloos op de plank staan. Pak je pen, markeerstift of potlood erbij. Streep dingen aan, kliep in de kantlijn, vouw ezelsoren en maak aantekeningen. Dit is *jouw* handboek digitale geletterdheid.

Wil je direct concreet aan de slag? Blader dan zeker door naar hoofdstuk 10. Hier vind je direct toepasbare tips voor lesmateriaal en tools. Maar stop daar niet: vergeet vooral niet de QR-code te scannen. Die leidt je naar een online omgeving die we continu up-to-date houden met nog veel meer informatie, nieuwe toepassingen en kant-en-klare lessen die niet meer in dit boek pasten.

We dagen je uit om niet alleen te lezen, maar om te doen. Zodat je niet alleen voldoet aan de eisen van de toekomst, maar bovenal het verschil maakt voor de leerling van vandaag.

De digitale wereld wacht niet. Laten we zorgen dat we haar samen vormgeven.

Veel leesplezier en nog meer inspiratie gewenst. Doe er je voordeel mee.

Ten slotte: We willen graag iedereen bedanken die een bijdrage heeft geleverd aan dit boek. Dankzij jullie betrokkenheid is het geen droge verzameling theorieën geworden, maar een levendig verhaal dat aansluit bij de dagelijkse onderwijspraktijk. Met jullie aanvullingen laten jullie zien hoe het er in de praktijk aan toegaat en wat er werkelijk toe doet. Dat maakt dit boek niet alleen herkenbaar, maar ook waardevol voor iedereen die er mee aan de slag gaat. Dit boek laat zien dat onderwijsvernieuwing geen individuele prestatie is, maar een collectieve beweging. Dank voor jullie inspiratie en jullie waardevolle bijdrage.

Lars Knol en Stephanie Meuleman – van den Kieboom